

**Η ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ
ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ¹**

ΙΩΣΗΦ ΣΤΕΦΑΝΟΥ² ΡΟΪΔΩ ΜΗΤΟΥΛΑ³

ΣΥΝΟΨΗ

Η συγκέντρωση του πληθυσμού της Ευρώπης σε αστικό περιβάλλον και η ανάπτυξη του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, κάνει τις Ευρωπαϊκές πόλεις να χάνουν τον εθνικό τους χαρακτήρα, καθώς μετατρέπονται σε περιφερειακά κέντρα, ενώ ορισμένες αποκτούν έναν χαρακτήρα παγκοσμιότητας. Οι μεταλλαγές αυτές επιβάλλουν την εφαρμογή συγκεκριμένων προγραμμάτων που όχι μόνο θα συμβάλλουν προς την κατεύθυνση της επίλυσης των σύγχρονων ζητημάτων που απασχολούν το αστικό περιβάλλον, θα προστατεύσουν και θα αναδείξουν τον χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία της πλούσιας σε ιστορία Ευρωπαϊκής πόλης, αλλά ταυτόχρονα θα το προετοιμάσουν για τις επερχόμενες εξελίξεις. Όλες οι μέθοδοι, οι διαδικασίες και πρακτικές που χρησιμοποιούνται, προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι συνεντρίζονται κάτω από τον όρο ανάπλαση.

SUMMARY

European cities of today are subject to rapid changes which demand the application of particular renewal schemes leading towards the solution of contemporary problems regarding urban environment. The aim should also be the protection and improvement of the character and profile of the historical European city and, on the same time, prepare the conditions for the forthcoming changes. In order to achieve the above mentioned aims the methods, procedures and activities are liable under the term "restoration". Under the term restoration, we include intervention on the methodological level.

In other words, a space created for covering specific needs, and might have undergone decay and destruction, has either been downgraded or its principal functions have faded or even new functions have been added which are impossible to be served. There are a lot of aspects that demand the reshaping of a city; amongst others, we have the need to confront the problems of downgraded "shells", human force or uses, covering the needs of the built environment, exercising a particular social policy or, finally, needs for cultural exploitation.

In order to investigate whether urban restoration is a means of preservation of the physiognomy of the cities, the term "physiognomy" needs to be clarified. To achieve this, we restored to the use of results deriving from the relevant multi - scientific research that took place in the Laboratory of Urban Design of N.T.U.A.

Taking from granted that the physiognomy of a city is determined by the elements elevating its uniqueness, it is natural to include architectural heritage as well as the uses predicted and served. As it can be realised, most forms of urban restoration are orientated towards the protection and elevation of these two elements.

During the early times of the post-war period, the crisis in urban European centres begun to become clear and obvious. The radical changes in uses and the re-establishment of the population has transformed the traditional tissue. The transformation in the urban reality has become apparent both in metropolis which appear to have various complex problems since they are more liable to international alterations and in medium and small (sized) cities. The only (logical solution) to this problem seems to be a series of wide-range interventions.

1:URBAN RESTORATION AS A MEANS OF PRESERVATION OF THE PHYSIOGNOMY OF EUROPEAN UNION CITIES

2:Ιωσήφ Στεφάνου, καθηγητής Ε.Μ.Π, Πατησίων 42, 10682, Αθήνα

3:Ρόϊδω Μητούλα, Λέκτορας Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, Νικαίας 18, 17122, Ν.Σμύρνη, Αθήνα

Email: mitoula@hua..gr

The initial targets of the interventions were the re-establishing of urban centres as a tourist destination, keeping the citizens from abandoning the centres for the suburbs, the extension of new technologies greatly affecting the shape of work, improving with this way, the means of transport, and generally reviving the so-called "urban pride".

Furthermore, EU's policies are increasingly and systematically directed towards the preservation of the special, local features of the cities. A characteristic example is the scheme for the sustainable urban development for the period of 2000-2006. It is obvious that interventions by the nowadays European Union, in the frame of urban restoration, primarily aim at upgrading the downgraded areas of its cities. On the same time, the protection of cultural and architectural heritage of a European city is achieved and thus the preservation and elevation of its spatial physiognomy.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Ανάπλαση, αποκατάσταση, φυσιογνωμία, χαρακτήρας, ευρωπαϊκή πόλη, αστικό περιβάλλον

KEYWORDS: reshaping, restoration, physiognomy, character, european city, urban environment

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Συνήθως εκτιμάται κάτι μόνο όταν απειλείται με καταστροφή και εξαφάνιση και δυστυχώς σε πολλές περιπτώσεις έπρεπε να φτάσει αυτό το σημείο για να εκτιμηθεί ο πλούτος της ομορφιάς που διαθέτουν αρκετές Ευρωπαϊκές πόλεις. Έστω και καθυστερημένα πάντως, σε αρκετές περιπτώσεις, η Ευρωπαϊκή Ένωση αφυπνίσθηκε και συντονίστηκε προς την προσπάθεια προστασίας και ανάδειξης των ιστορικών πόλεων που διαθέτει.

Στη σημερινή εποχή, όλο και περισσότερο ο πληθυσμός της Ευρώπης συγκεντρώνεται σε πόλεις. Αυτό, σε συνδυασμό με την αέναη ανάπτυξη του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, τις κάνει να χάνουν τον εθνικό τους χαρακτήρα, καθώς μετατρέπονται σε περιφερειακά κέντρα, ενώ ορισμένες πόλεις αποκτούν έναν χαρακτήρα παγκοσμιότητας.¹ Η συνεχώς μεταλλασσόμενη φυσιογνωμία των σύγχρονων πόλεων εμφανίζεται σήμερα απειλητική, καθώς συμπαρασύρεται από τις εκ των πραγμάτων συνεχώς μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους. Ταυτόχρονα, στις μέρες μας προκύπτουν νέες συνισταμένες μιας εξ ολοκλήρου ανάπτυξης της πόλης, οι οποίες έχουν ξεφύγει από τα στενά όρια της θεωρίας της ανάπτυξης έτσι όπως είχε διαμορφωθεί στο παρελθόν. Σήμερα λοιπόν μιλούμε για «βιώσιμη ανάπτυξη», η οποία περιλαμβάνει όρους κοινωνικούς, οικονομικούς, περιβαλλοντικούς, πολιτιστικούς κλπ., οι οποίοι αλληλοεπηρεάζουν ο ένας τον άλλον και όλοι μαζί το χώρο, με αποτέλεσμα να τον τροποποιούν και να τον διαμορφώνουν, διαμορφώνοντας κατά συνέπεια και τη φυσιογνωμία του. Η πραγματικότητα αυτή φαίνεται να εντείνεται ακόμη περισσότερο στο μέλλον, με αποτέλεσμα να προκύπτουν εύλογα ερωτήματα και να αναφύονται ανησυχίες σχετικά με την αλλοίωση της φυσιογνωμίας μιας πόλης, η οποία θα υποστεί τις συνέπειες των παραπάνω μεταλλάξεων.

Οι μεταλλαγές αυτές επιβάλλουν την εφαρμογή συγκεκριμένων προγραμμάτων που όχι μόνο θα συμβάλλουν προς την κατεύθυνση της επίλυσης των σύγχρονων ζητημάτων που απασχολούν το αστικό περιβάλλον, θα προστατεύσουν και θα αναδείξουν τον χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία της πλούσιας σε ιστορία Ευρωπαϊκής πόλης, αλλά ταυτόχρονα θα το προετοιμάσουν για τις επερχόμενες εξελίξεις.² Όλες οι μέθοδοι, οι διαδικασίες και πρακτικές που χρησιμοποιούνται, προκειμένου να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι συνεντρίζονται κάτω από τον όρο ανάπλαση.

Όταν μιλούμε για ανάπλαση, εννοούμε κατά βάση την παρέμβαση σε μορφολογικό επίπεδο. Δηλαδή, ένας χώρος που έχει δημιουργηθεί για να καλύψει συγκεκριμένες λειτουργίες έχει υποστεί φθορές ή καταστροφές ή έχει γνωρίσει την υποβάθμιση ή οι αρχικές του λειτουργίες έχουν ατονήσει ή έχουν προστεθεί καινούργιες λειτουργίες, στις οποίες αδυνατεί να ανταποκριθεί.³ Οι ανάγκες που προκαλούν την ανάπλαση μπορεί να είναι: είτε ανάγκες επίλυσης προβλημάτων κελύφους, ανθρώπινου δυναμικού ή χρήσεων, είτε οικιστικές ανάγκες για κάλυψη οικιστικών ελλείψεων, ή άσκηση μιας κοινωνικής πολιτικής, είτε τέλος ανάγκες πολιτιστικής αξιοποίησης. Η τελευταία συνίσταται στην προβολή, στην αισθητική ανάδειξη και στη διατήρηση της φυσιογνωμίας ενός τόπου.

1. ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ

Οι μορφές, οι ακολουθούμενες πρακτικές, οι κλίμακες και τα είδη ανάπλασης, ποικίλουν ανάλογα με τους στόχους και τις επιδιώξεις τις οποίες ως γνωστόν δεν

είναι άμοιρα του ιδεολογικού κλίματος κάθε εποχής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέλιξη της χρησιμοποιούμενης κάθε φορά ορολογίας, η οποία αντικατοπτρίζει πράγματι τα προαναφερθέντα ιδεολογικά κλίματα.

Έτσι, σε πρώτη φάση χρησιμοποιήθηκαν όροι όπως: Αστική Ανανέωση, Αστική Ανακαίνιση, Επανασχεδιασμός, Αποκατάσταση, Αναδόμηση, Ανακατασκευή, Αναστήλωση, Επανεπισκευή, Αναπαλαίωση, Διαφύλαξη, Προστασία, Επισκευή, Βελτίωση, Ευμορφοποίηση.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το επίκεντρο του ενδιαφέροντος όλων αυτών των μορφών ανάπλασης, εστιάζεται στο κέλυφος.

Ακολουθεί μία δεύτερη περίοδος, κατά την οποία το ενδιαφέρον στρέφεται κυρίως στην αποκατάσταση των λειτουργιών και των χρήσεων. Οι όροι Επανεγκατάσταση, Επαναπροσαρμογή, Επαναχρησιμοποίηση, Επαναπροσέγγιση, Αλλαγή Χρήσης ή Εξυγίανση, είναι ενδεικτικοί αυτής της λογικής. Τέλος, κατά την τελευταία τρίτη περίοδο, κυρίως μετά τη δεκαετία του '80, εμφανίζονται όροι όπως Ανασυγκρότηση, Επανακατάκτηση, Επανατοποθέτηση (ιδεολογική), Αναβίωση, Ανάκτηση, Αναζωογόνηση, Επανανάπτυξη, Εκσυγχρονισμός, οι οποίοι σαφώς δίνουν το προβάδισμα στον ίδιο τον χρήστη του υπό ανάπλαση τόπου.

2. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

Για να διερευνήσουμε κατά πόσον η αστική ανάπλαση αποτελεί εργαλείο για τη διατήρηση της φυσιογνωμίας των πόλεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει πρώτα απ'όλα να διερευνήσουμε σε τι αναφέρεται η Έννοια της Φυσιογνωμίας. Για την κάλυψη αυτής της ανάγκης, προστρέξαμε στη χρησιμοποίηση των αποτελεσμάτων της πολυεπιστημονικής έρευνας, της σχετικής με τη "φυσιογνωμία της πόλης", η οποία εκπονήθηκε από την ερευνητική ομάδα του Εργαστηρίου Πολεοδομικής Σύνθεσης του Ε.Μ.Π., υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Ι.Στεφάνου.⁴

Σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα, η φυσιογνωμία διαχωρίζεται από τον απλό χαρακτήρα, είναι η ταυτότητα της οντότητας ενός τόπου. Μία ταυτότητα που εμφανίζει πέραν των φυσικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών, τον ίδιο το λόγο και το μύθο μιας πόλης, ως έκφραση της συλλογικής συνείδησης των πολιτών.

Δεδομένου ότι η φυσιογνωμία μιας πόλης καθορίζεται από τα στοιχεία εκείνα που αναδεικνύουν τη μοναδικότητά της, είναι φυσικό σε αυτά να περιλαμβάνονται η αρχιτεκτονική της κληρονομιά και οι χρήσεις που η τελευταία προβλέπει και υπηρετεί. Αντιλαμβανόμαστε ότι οι μορφές της αστικής ανάπλασης που ήδη αναφέρθηκαν πιο πάνω, είναι προσανατολισμένες στην προστασία και στην ανάδειξη των δύο αυτών στοιχείων.

3. ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Έχουν εκφραστεί φόβοι ότι οι πόλεις του παρελθόντος θα αποδειχθούν πολύ μικρές για να τις κατοικήσουμε. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η παραδοσιακή οικιστική μορφή θα δώσει τη θέση της στη γενική εξάπλωση των μεγαλουπόλεων. Οι κατηγορίες που εκτοξεύονται για την εξελικτική αυτή πορεία του αστικού περιβάλλοντος αφορούν κυρίως την απομύζηση των φυσικών πόρων και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Ορισμένοι μελλοντολόγοι προβλέπουν ότι η ταυτότητα κάθε τόπου, όπως και η διαφορά μεταξύ πόλης και εσοχής θα εξαφανιστούν. Ταυτόχρονα, ενώ η πληνθητική επικοινωνία θα βρίσκεται σε ρυθμούς συνεχούς αναπτύξεως, σε τοπικό επίπεδο θα συρρικνωθεί, καθώς οι ασθενέστερες τάξεις θα ωθούνται στη διαμονή σε υποβαθμισμένες αστικές περιοχές, κατάλοιπα του παρελθόντος.⁵

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, άρχισε να γίνεται ορατή η κρίση των αστικών κέντρων στην Ευρώπη, με τη σαρωτική αλλαγή των χρήσεων και η ανακατάταξη των πληθυσμών μεταμόρφωσε τον παραδοσιακό ιστό. Μια σειρά παρεμβάσεων ευρείας κλίμακας φαίνεται ότι αποτελεί την απάντηση στο πρόβλημα. Η αλλαγή της αστικής πραγματικότητας είναι περισσότερο εμφανής, όχι τόσο στις μητροπόλεις που παρουσιάζουν προβλήματα σύνθετα και περισσότερο ευάλωτα στις διεθνείς μεταβολές, όσο στις μεσαίου μεγέθους πόλεις.⁶ Καθοριστικός στάθηκε ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης, ο οποίος συμπληρώθηκε από εκείνον των ιδιωτικών χορηγών. Στόχος των παρεμβάσεων ήταν η επανανακάλυψη του αστικού κέντρου ως τουριστικού προορισμού, η αναστροφή του ρεύματος της μετακίνησης των κατοίκων προς τα προάστια, η διάδοση των νέων τεχνολογιών που επιδρούν αποφασιστικά ακόμα και στη μορφή της εργασίας, η αναζωπύρωση της λεγόμενης αστικής υπερηφάνειας, και η βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρουν στους πολίτες τα μέσα μαζικής μεταφοράς.

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα πολλές πόλεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι ο κοινωνικός διαχωρισμός, ο οποίος συνήθως αντανάκλαται στο χώρο, καθώς συγκεκριμένες ομάδες χαμηλού κοινωνικού και οικονομικού status συγκεντρώνονται σε υποβαθμισμένα τμήματα των πόλεων. Η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής

Ένωσης, σταδιακά αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα του θέματος της αναπλάσεων των πόλεων της και έχει κατά καιρούς προωθήσει πρωτοβουλίες που αναφέρονται σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, ή σε συγκεκριμένες τοπικές προτάσεις δράσης, με ανάπτυξη συμπράξεων σε επίπεδο πόλεων και συνοικιών, καθώς και στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης (πχ. Urban, LDI, Integra, Quartiers en Crise). Όμως η εμβέλεια τέτοιων πρωτοβουλιών είναι περιορισμένη και σπάνια έχει χρονικό ορίζοντα που να ξεπερνάει την περίοδο της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης.

3.1. Οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Στο πλαίσιο των αναζητήσεων πολιτικών καθώς και ενεργειών πρωτίστως υπέρ της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και δευτερευόντως της αποκατάστασης υποβαθμισμένων περιοχών των πόλεων της Ε.Ε., εξαγγέλθηκε από την Επιτροπή (κατόπιν σχετικού αιτήματος που διατύπωσε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) η κοινοτική πρωτοβουλία URBAN, που στόχους είχε την παρέμβαση στις περιοχές του πρώτου δακτυλίου⁸: δηλαδή τις συνοικίες οι οποίες βρίσκονται στην καρδιά των αστικών κέντρων αλλά είναι αποκλεισμένες από την δυναμική της πόλης (το μεγαλύτερο μέρος των προγραμμάτων (43%). Οι πρωτοβουλίες λοιπόν αφορούν:

- Την παρέμβαση με ολοκληρωμένα αναπτυξιακά προγράμματα σε υποβαθμισμένες και φτωχές συνοικίες των πόλεων, που αντιμετωπίζουν προβλήματα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά, όπου τα κτίριά τους είναι υπό κατάρρευση, οι κατοικίες μέτριες και οι κοινωνικές υπηρεσίες ανεπαρκείς
- Τη στήριξη των ευρωπαϊκών δικτύων αμοιβαίας συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών για τα συστήματα οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ένταξης που ήδη έχουν αποδειχθεί στην πράξη επιτυχημένα.
- Περίπου ένα πέμπτο των προγραμμάτων αφορά την προβληματική των ιστορικών κέντρων των πόλεων: δηλαδή κεντρικές περιοχές οι οποίες διαθέτουν πολιτιστική κληρονομιά και πλεονεκτήματα αλλά, έχουν παραμεληθεί και αφεθεί σε εγκατάλειψη.
- Περισσότερο από ένα τρίτο των προγραμμάτων επιδιώκει να επανορθώσει την αστική παρακμή των περιφερειακών περιοχών: δηλαδή των συνοικιών της περιφέρειας των αστικών κέντρων, όπου συχνά η πρόσβαση είναι δύσκολη, με μεγάλους οικισμούς κοινωνικών κατοικιών ή βιομηχανικών περιοχών.⁹

Καθώς το πρόγραμμα URBAN συμπεριλαμβάνει στους στόχους του την αναζωογόνηση εκτεταμένων αστικών περιοχών και εμπλέκεται ενεργά και σε ζητήματα ανάπλασης τμημάτων του πολεοδομικού ιστού, είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι επηρεάζει όχι μόνο τον τρόπο ζωής και τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων των πόλεων στις οποίες εφαρμόζεται, αλλά και την αισθητική και λειτουργική εικόνα των πόλεων.¹⁰ Βεβαιώνεται κατ' αυτόν τον τρόπο η συμβολή του στην αποκατάσταση της φυσιογνωμίας των πόλεων, όπου η τελευταία έχει αλλοιωθεί από τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα ή στη δημιουργία μιας καινούργιας διαφορετικής από το παρελθόν εικόνας. Και στις δύο περιπτώσεις αποτελεί αδήριτη ανάγκη η παρακολούθηση των διαδικασιών που εκτελούνται, ώστε να υπάρξει, όπου απαιτείται, προστασία των ιδιαίτερων παραδοσιακών χαρακτηριστικών των πόλεων.

Εκτός από την κοινοτική πρωτοβουλία URBAN την οποία εγκαινίασε η Επιτροπή από την περασμένη ακόμη δεκαετία, τα επιμέρους κοινοτικά πλαίσια στήριξης και τα ενιαία έγγραφα προγραμματισμού των διαρθρωτικών ταμείων περιέχουν ολοένα και περισσότερες ενέργειες, που προτείνονται από τα ίδια τα κράτη μέλη και αναφέρονται σε ενέργειες για τη βελτίωση των γενικών συνθηκών διαβίωσης στις μειονεκτούσες αστικές περιοχές.

Έχοντας στόχο την ανάπτυξη και αρωγή του ανθρωπίνου δυναμικού των μειονεκτικών αστικών συνοικιών, την ανύψωση του επιπέδου ζωής και την παραγωγή της ευημερίας, η Επιτροπή προώθησε το πρόγραμμα INTEGRA ως μέρος της κοινοτικής πρωτοβουλίας του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου υπέρ της απασχόλησης. Σύμφωνα με το πρόγραμμα, χρηματοδοτούνται ενέργειες και πρωτοβουλίες για την απασχόληση, οι οποίες αναφέρονται σε μία συνολική αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι των αποκλεισμένων αυτών περιοχών από την αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα την αναβίωσή τους και την ένταξή τους στο γενικότερο σύνολο της πόλης. Τα θέματα προς αντιμετώπιση είναι πολλά και αλληλένδετα μεταξύ τους, όπως θέματα στέγασης, υγείας, κοινωνικής προστασίας, κινητικότητας, πρόσβασης στη δικαιοσύνη και τις δημόσιες υπηρεσίες κλπ.

3.2. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ταμείο Συνοχής

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ταμείο Συνοχής στις πόλεις, υποστηρίζουν οικονομικά και διοικητικά τέτοιες περιοχές, οι οποίες εμφανίζουν χαρακτηριστικά υποβάθμισης. Τα μέτρα και τα προγράμματα για τις περιοχές αυτές έχουν μορφή περιφερειακή ή εθνική, γι'αυτό η επίδρασή τους δεν είναι πάντα επαρκώς ορατή. Καθώς μάλιστα η εκπόνηση στρατηγικής για την περιφερειακή ανάπτυξη είναι επίσης μια διαδικασία η οποία λαμβάνει χώρα κυρίως σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, ενέχει επιπλέον τον κίνδυνο της υποτίμησης της συμβολής των πόλεων στην περιφερειακή και εθνική ανάπτυξη.¹¹

Στο πλαίσιο της πολιτικής για οικονομική και κοινωνική συνοχή, ιδρύθηκε το Ταμείο Συνοχής με προφανή στόχο την επιδότηση έργων του τομέα μεταφορών και του τομέα του περιβάλλοντος.

Σε σχέση με το περιβάλλον, το 72% των έργων του ταμείου συνοχής την περασμένη δεκαετία αφορούσε τον τομέα του νερού (υδροδότηση ή επεξεργασία αστικών λυμάτων) και το 4% την επεξεργασία των αποβλήτων. Τα περισσότερα από τα έργα, αφορούν τη βελτίωση της λειτουργίας των αστικών περιοχών. Σημαντική επίσης είναι η συμβολή τους στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων με τις παρεπόμενες θετικές επιπτώσεις στη γενικότερη λειτουργία και εικόνα της πόλης.¹²

Ένα τέτοιο επιχειρησιακό πρόγραμμα υπέρ του περιβάλλοντος και της αστικής ανακαίνισης, ήταν αυτό της Πορτογαλίας. Με πρόταση των πορτογαλικών αρχών, η Επιτροπή υιοθέτησε ένα επιχειρησιακό πρόγραμμα για το "Περιβάλλον και την αστική καινοτομία". Το εν λόγω υποπρόγραμμα με στόχο την αστική ανακαίνιση περιελάμβανε τρία μέτρα:

- ανακαίνιση συνοικιών οι οποίες χαρακτηρίζονται από κακές συνθήκες στέγασης.
- αποκατάσταση των εν λόγω ζωνών με νέες δραστηριότητες.
- ανακαίνιση της περιοχής ενόψει της έκθεσης Expo'98 στη Λισσαβόνα.

Ορατές ήταν και εδώ οι ευεργετικές συνέπειες των αναπλάσεων που προτάθηκαν και αφορούσαν όχι μόνο το επίπεδο ζωής των κατοίκων, αλλά και την ανάδειξη οργανικών στοιχείων των πόλεων που μέχρι σήμερα εξαιτίας των δυσλειτουργιών που παρατηρούνταν δεν είχαν καταλάβει τη θέση που τους άρμοζε στις αντιληπτικές παραστάσεις που η ίδιας οι πόλεις παρήγαγαν.

Στη Μεγάλη Βρετανία, σημαντικές καινοτομίες σημειώθηκαν με τα βρετανικά προγράμματα με τίτλο "Οικονομική ανάπτυξη τοπικών κοινοτήτων" (Community Economic Development - CED). Η προτεραιότητα CED, στόχο είχε τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων και επιχειρήσεων στη διαδικασία αναγέννησης.

Ανάλογα προγράμματα εφαρμόστηκαν στην Ιταλία, όπως για παράδειγμα ένα πρόγραμμα το οποίο απέβλεπε στην τόνωση της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και στη βελτίωση του περιβάλλοντος της Pianura, μιας συνοικίας 54.000 κατοίκων περίπου, στη Νάπολη. Η συνοικία της Pianura, χαρακτηριζόταν από ταχεία αστικοποίηση. Ανήλθε από 10.000 κατοίκους περίπου το 1951 σε 54.000 κατοίκους περίπου το 1991. Το ένα τρίτο του ενεργού πληθυσμού απασχολούνταν στο γεωργικό τομέα σε σύγκριση με το 4% για το σύνολο της Νάπολης. Σημειώνουμε ότι με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η προστασία ενός ιδιαίτερου χαρακτηριστικού της εν λόγω συνοικίας που ασφαλώς αποτελεί ένα ιδιόμορφο στοιχείο της πόλης της Νάπολης.¹³

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- **Αστική Ανάπλαση: Σημαντικό εργαλείο για τη διατήρηση της φυσιογνωμίας των πόλεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**

Είναι φανερό, ότι οι επεμβάσεις στα πλαίσια της αστικής ανάπλασης έχουν ως αυτόνομο στόχο την εξυγίανση υποβαθμισμένων περιοχών των πόλεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ταυτόχρονα όμως, επιτυγχάνεται και η προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μιας πόλης και επομένως της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της. Συμπερασματικά μπορούμε να καταλήξουμε, ύστερα από τη μελέτη των προαναφερόμενων δράσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ότι παρατηρούνται εντεινόμενες πρωτοβουλίες που δύνανται να συνεισφέρουν αποτελεσματικά προς αυτήν την κατεύθυνση.

- **Η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζει την προσπάθεια διατήρησης της φυσιογνωμίας των πόλεων της**

Οι κοινοτικές πολιτικές προσανατολίζονται ολοένα και περισσότερο και συστηματικότερα στη διατήρηση των ιδιαίτερων και των τοπικών στοιχείων των πόλεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο προγραμματισμός για Αειφόρο Αστική Ανάπτυξη για την περίοδο 2000-2006.¹⁴

- **Με στόχο τον άνθρωπο**

Με δεδομένο ότι η φυσιογνωμία της πόλης καθορίζεται σε σημαντικό βαθμό και από τους κατοίκους της, τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες, τα ήθη και τα έθιμά τους, οι πρωτοβουλίες αστικής ανάπλασης που αναλαμβάνονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και αναφέρονται στο ανθρώπινο δυναμικό, συμβάλλουν σημαντικά στη διατήρησή της. Άλλωστε, στα πρωταρχικά της μελήματα, περιλαμβάνεται η αναδιοργάνωση του πολεοδομικού ιστού με τρόπο τέτοιο που να υποβοηθάει την απρόσκοπτη και αποτελεσματική χρήση του από τους ανθρώπους.

- **Πρόσφυγες και Επισκέπτες**

Η εγκατάλειψη των ιστορικών κέντρων πολλών ευρωπαϊκών πόλεων από τους κατοίκους τους τα τελευταία χρόνια, επιφέρει την εκκένωση μεγάλων τμημάτων του, τα οποία πλέον επανδρώνουν πολίτες χαμηλότερης οικονομικής στάθμης και ξένοι μετανάστες. Είναι φυσικό να υπάρχουν μεταξύ τους αρκετοί που δε διαθέτουν το απαιτούμενο μορφωτικό επίπεδο που θα τους επιτρέψει να σταθούν με ευαισθησία απέναντι στο αστικό περιβάλλον που τους φιλοξενεί. Καθώς μάλιστα, έχουν να αντιμετωπίσουν και σημαντικά βιοποριστικά προβλήματα, αντιλαμβανόμαστε ότι πολύ χαμηλά στη λίστα των προτεραιοτήτων τους βρίσκεται η αισθητική φροντίδα του περιβάλλοντος που κατοικούν.

Βασικός στόχος των πρωτοβουλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ανάπλαση, θα πρέπει να είναι η προετοιμασία των παραδοσιακών χώρων να δεχθούν τα πολυάριθμα κύματα των προαναφερόμενων κοινωνικών ομάδων, αλλά και των επισκεπτών - τουριστών, όπου κατά συρροή επισκέπτονται τα πλούσια σε ιστορία ιστορικά κέντρα των ευρωπαϊκών πόλεων, έτσι ώστε να μην υπάρξει κίνδυνος περαιτέρω φθοράς τους.

- **Η Τοπική Αυτοδιοίκηση οφείλει να πρωτοστατήσει**

Με ενθάρρυνση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και σε σύμπλευση με αυτήν, η Τοπική Αυτοδιοίκηση οφείλει να αναλάβει με μεγαλύτερη τόλμη πρωτοβουλίες για την καταγραφή των αλλοιώσεων που έχουν επέλθει ή υπάρχει κίνδυνος να επέλθουν σε στοιχεία του πολεοδομικού ιστού που διαδραματίζουν ρόλο για τη γενικότερη εικόνα που εκπέμπει το συγκεκριμένο αστικό περιβάλλον.

- **Οι Ιδιώτες να αναλάβουν ευθύνες και πρωτοβουλίες**

Σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στις αναπλαστικές προσπάθειες. Η ύπαρξη κατάλληλων χρηματοδοτήσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και η μέριμνα για την αποκατάσταση, συντήρηση και επέκταση των δικτύων υποδομής που είναι αναγκαία για την αναβάθμιση της ζωής και των λειτουργιών μιας περιοχής, σίγουρα δεν πρόκειται να αφήσει ασυγκίνητη την ιδιωτική πρωτοβουλία. Η προοπτική κερδοφόρων επενδύσεων θα προσελκύσει την ιδιωτική χρηματοδότηση, η οποία θα πρέπει να οργανωθεί σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία.

- **"Εκπαίδευση" των πολιτών**

Η ενθάρρυνση από την Ευρωπαϊκή Ένωση για συμμετοχή των πολιτών στα προγράμματα ανάπλασης μπορεί να σταθεί αποφασιστικός παράγοντας για την επιτυχία τους. Με την κατάλληλη εκπαίδευση, η οποία θα αποσκοπεί στην αύξηση του βαθμού της ευαισθητοποίησής τους, οι πολίτες έχουν όλες τις δυνατότητες να αποτελέσουν τους πραγματικούς προστάτες των χώρων τους από κάθε προσπάθεια υποβάθμισής. Ευέλικτα προγράμματα αρωγής από την πλευρά των δημόσιων φορέων και δημόσια απονομή επαίνων ή και ψόγων ανάλογα με τη συμβολή του πολίτη στην προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος, θα αποτελέσουν σημαντικά κίνητρα για την επαγρύπνηση των πολιτών.

• Διαμόρφωση πολιτικών και χρηματοδοτήσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Παρατηρούμε, ότι πολλές από τις πολιτικές που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, εμπεριέχουν προγράμματα αστικής ανάπτυξης και στρέφουν ένα αποφασιστικό μέρος της προσοχής τους στο αστικό περιβάλλον. Τα συγκεκριμένα προγράμματα και οι χρηματοδοτήσεις, μπορούν να λειτουργήσουν κατά τρόπο τέτοιο που θα εξυπηρετούν και το στόχο προστασίας και ανάδειξης των γενικότερων χαρακτηριστικών της φυσιογνωμίας της συγκεκριμένης πόλης. Για να συμβεί αυτό συνιστάται η εκ του εγγύς παρακολούθηση των προβλεπόμενων εργασιών και η ένταξη στις διαδικασίες που ακολουθούνται υποπρογραμμάτων που θα συντείνουν και προς αυτούς τους στόχους.

Στόχος λοιπόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να είναι όχι απλά και μόνο η ανάπτυξη της συνοχής και της ανταγωνιστικότητας, αλλά και η διατήρηση της ιδιαίτερης και τόσο ξεχωριστής φυσιογνωμίας των ευρωπαϊκών πόλεων. Η διαχρονική στήριξη με πολιτικές, αλλά και χρηματοδοτήσεις, μέσω προγραμμάτων όπως το Urban κλπ., θα συμβάλλει αποτελεσματικά προς αυτήν την κατεύθυνση.

Για την περίοδο που ακολουθεί, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει ως πρωταρχικό της στόχο τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Από μόνη της ως πολιτική αλλά και οι δράσεις που απορρέουν από αυτή, επιδιώκουν την ανάπτυξη και βιωσιμότητα του τόπου σε όλες του τις εκφράσεις (περιβαλλοντική, οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική κλπ.), επομένως και της παραδοσιακής μορφής και της φυσιογνωμίας του. Η αστική ανάπτυξη ενσωματώνεται πλέον όλο και περισσότερο στις πολιτικές της Ένωσης, με αποτέλεσμα να προκύπτουν αισιόδοξες προοπτικές για τη διατήρηση και ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της φυσιογνωμίας πολλών ευρωπαϊκών πόλεων..

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1]Μητούλα Ροΐδω, Οκτώβριος-Νοέμβριος 2001, "Ανασυγκρότηση του Αστικού Χώρου και Παγκοσμιοποίηση", περιοδικό *ΥΛΗ & ΚΤΙΡΙΟ*, τεύχος 53, σελ. 26-31, Αθήνα
- [2]Μητούλα Ροΐδω, 2000, «Οι επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης στη φυσιογνωμία των ελληνικών πόλεων», Διδακτορική Διατριβή Τμήμα Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., Αθήνα
- [3]Στεφάνου Ι., Χατζοπούλου Α., Νικολαΐδου Σ, 1995, "Αστική Ανάπτυξη", εκδ. ΤΕΕ, Αθήνα
- [4]Στεφάνου Ι. και Συνεργάτες, 2000, "Η Φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης. Ε.Μ.Π. - ΥΠΕΧΩΔΕ, εκδόσεις ΜΕΛΕΩΝ, Αθήνα
- [5]Περιοδικό *ΝΡQ*, Φθινόπωρο 1998, τεύχος 8, Αθήνα
- [6]Μητούλα Ροΐδω, Νοέμβριος 2001, «Συνθήκες διαμόρφωσης της σύγχρονης ελληνικής πόλης», εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα
- [7]Ευρωπαϊκή Ένωση, 1.3.99, Inforegio, Περιφερειακή Πολιτική και Συνοχή, "Urban: Πώς να ξαναδοθεί ελπίδα στις συνοικίες", Ενημερωτικό Δελτίο GR
- [8]Ανακοίνωση της Επιτροπής, 1997, "Προς ένα πρόγραμμα για το αστικό περιβάλλον στην Ευρωπαϊκή Ένωση", Βρυξέλλες
- [9]Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997, "Τα διαρθρωτικά Ταμεία το 1995, 7η ετήσια έκθεση", Βρυξέλλες
- [10]Βλ. 1
- [11]Χατζηδάκης Κ., 1998, "Ελλάδα και Ευρώπη: Ποιο Κοινωνικό Κράτος;", εκδόσεις Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα
- [12]Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996, "Ευρωπαϊκές βιώσιμες πόλεις. Έκθεση της ομάδας εμπειρογνομώνων του αστικού περιβάλλοντος", Βρυξέλλες
- [13]Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996 "Κοινωνική και Οικονομική ένταξη διαμέσου της περιφερειακής ανάπτυξης. Η προτεραιότητα οικονομικής ανάπτυξης των τοπικών κοινοτήτων στα προγράμματα των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών ταμείων στη Μ.Βρετανία", Βρυξέλλες - Λουξεμβούργο
- [14]Ανακοίνωση της Επιτροπής, 1998, "Αειφόρος Αστική Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Πλαίσιο Δράσης", Βρυξέλλες